

ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรที่ดินในบริบทสังคมไทย กรณีศึกษาที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระ จังหวัดพัทลุง¹

นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความขัดแย้งในการใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระในพื้นที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง แนวคิดเกี่ยวกับที่ดินสาธารณะประโยชน์และแนวคิดการเมืองแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อศึกษาพัฒนาการของความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรที่ดินและสาเหตุความขัดแย้งอันเกิดจากการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ของภาครัฐต่อแนวทางและรูปแบบปฏิบัติการของชุมชน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นต้นและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระ และกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับปัญหาความขัดแย้งในการใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระ

ผลการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งในการใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระในพื้นที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีสาเหตุของความขัดแย้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านโครงสร้าง หน่วยงานของรัฐมุ่งเน้นการดำเนินโครงการก่อสร้างวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ โดยไม่สนใจว่าชุมชนจะเห็นด้วยหรือไม่ 2) ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวกับการขอใช้พื้นที่ตำบลพนาตุ้งของมหาวิทยาลัยทักษิณ มีการปรับเปลี่ยนไปไม่สอดคล้องกับการรับรู้ของชุมชน 3) ด้านความสัมพันธ์ หน่วยงานของรัฐขาดการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน 4) ด้านผลประโยชน์ หน่วยงานของรัฐแสวงหาประโยชน์จากการ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐในการใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระ จังหวัดพัทลุง”

² อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ผู้รับทุนโครงการเครือข่ายเชิงกลยุทธ์ เพื่อการผลิตและพัฒนาอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาปีการศึกษา 2551

นำทรัพยากรที่ดินไปใช้ในการจัดตั้งหน่วยงานของมหาวิทยาลัยทักษิณ ทำให้ชาวบ้านในบริเวณที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระสูญเสียพื้นที่ในการทำเกษตร และได้รับความเดือดร้อนจากการไม่สามารถประกอบอาชีพได้ และ 5) ด้านค่านิยม หน่วยงานของรัฐมุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรที่ดินเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายของนโยบายการขยายพื้นที่ทางการศึกษา ส่วนชุมชนมุ่งเน้นการจัดการทรัพยากรที่ดินเพื่อตอบสนองความต้องการของวิถีชีวิตคนในชุมชน แนวทางที่เหมาะสมในการคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ คือ การนำโครงการของรัฐไปปฏิบัติโดยอาศัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของคนในชุมชน และการใช้คณะบุคคลที่มีความเป็นกลางจากหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมในการกระบวนแก้ไขปัญหา

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง การจัดการทรัพยากรที่ดินสาธารณะประโยชน์

Abstract

This study is aimed to investigate the causes of conflict on Tungsa public lands in Amphoe Khuan Khanun, Phattalung Province. The literature on the conflict theory, conflict management in public lands and new social movement concept were used as a framework for the investigation. This study is a qualitative research by analysis of the official policy documents, searching for information from through interviews of the stakeholders. Stakeholders from conflict involvement, public organizations and local community in the area of Tungsa Public Land were used as the respondents.

The result of this study finds that there were five main causes of conflict on public land which could be summarized as follows: 1) Structural perspective public organization emphasized on implementing College of Local Wisdom, Thaksin University policy without consideration if the people in community agree or disagree. 2) Data perspective, data of land use consideration informed by Thaksin University was not consistent with the

data according to the perception of the people in community. 3) Relationship perspective, there was a lack of good relationship between public organizations and the people in the community. 4) Benefit perspective, public organizations seek to obtain benefits from land usage to establish College of Local Wisdom, Thaksin University while the community around area lost agricultural output due to insufficient land resources. 5) Value perspective, public organizations emphasized on land allocation according to the policy's goal but the people in community emphasized on keeping the land to support their community ways of life. The appropriate means for public land conflict resolution included implementing public project with participation on decision making of people in the community and soliciting the impartial party from organizations to participate in the process of conflict resolution.

Keywords: Conflict/conflict, Management in public lands

บทนำ

ในประเทศไทยมักมีความขัดแย้งในเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ซึ่งมีให้เห็นอยู่หลายกรณี อาทิ กรณีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อพัฒนาประเทศ ความขัดแย้งจากการประกาศเขตป่าอนุรักษ์และเขตป่าสงวน รวมทั้งการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับซ้อนที่ทำกินของชาวบ้านในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ เป็นต้น บางกรณีเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงถึงขั้นมีการปะทะกันด้วยกำลัง เช่น ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้านกรณีเขื่อนปากมูล ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้านกรณีการวางท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย และกรณีหนึ่งที่เกิดขึ้นบ่อยเช่นกันคือการที่รัฐนำที่ดินที่รัฐดูแลไปสร้างสถานที่ราชการ โดยที่ดินดังกล่าวมีชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ก่อนแล้ว แม้รัฐบาลได้บริหารจัดการที่ดินทำกินในรูปแบบต่างกัน แต่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐในด้านป่าไม้และที่ดินทำกินยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น จากสถิติการสำรวจของกรมที่ดิน ปี พ.ศ. 2547 พบว่ามีที่ดินสาธารณะประมาณ 34,000 แปลง รวมเนื้อที่ทั้งหมด

17 ล้าน 6 แสนไร่ มีวิกฤตการณ์การบุกรุกที่ดินเพื่อถือครองเป็นเนื้อที่ประมาณ 3 ล้าน 5 แสนไร่ และคาดว่าจะมีการบุกรุกที่ดินสาธารณะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี เนื่องจากกระบวนการคลี่คลายในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ผ่านมา ซึ่งให้เห็นว่าสังคมไทยได้นำเอารูปแบบการแก้ไขปัญหาของประเทศตะวันตกซึ่งเน้นมาตรการทางกฎหมายและนโยบายของรัฐอย่างเคร่งครัดมาใช้ในการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านสิ่งแวดล้อมค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นการเรียกร้องสิทธิต่างๆ อย่างน้อย 2 ด้าน คือ ต้องการสิทธิที่จะปรับเปลี่ยนทิศทางการจัดการทรัพยากร อีกด้านต้องการสิทธิในการควบคุมและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง แต่ความต้องการของประชาชนในการมีส่วนร่วมด้วยการเรียกร้องสิทธิทั้งสองด้านนั้นมักจะต้องเผชิญกับปัญหาของความขัดแย้งในแง่มุมต่างๆ ซึ่งในทางกลับกันก็กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ขัดขวางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจที่ขัดแย้งของอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร

กรณีประเด็นปัญหาสำคัญที่ว่าแม้ทรัพยากรธรรมชาติส่วนหนึ่งจะถูกกำหนดให้เป็นทรัพย์สินส่วนรวม (Common property) แต่ก็อยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานรัฐและหน่วยงานดังกล่าวสามารถอนุญาตให้หน่วยราชการอื่นนำทรัพยากรดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งโดยหลักการแล้วชาวบ้านจะต้องใช้ประโยชน์ร่วมกันจากพื้นที่ซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนรวมโดยลงหลักปักฐานทั้งสร้างชุมชนและสร้างที่ทำกิน ซึ่งไม่เพียงเข้ามาถือครองที่ดินเพื่อการทำกินเท่านั้น แต่ยังมีการซื้อขายสิทธิการครอบครองอย่างซับซ้อนด้วย สภาพการณ์ดังกล่าวนี้นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านในที่สุด โดยความขัดแย้งเริ่มจากหน่วยงานทางราชการต้องการที่ดินบริเวณดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ และทำหนังสือขอใช้ที่ดินจากหน่วยงานที่ดูแลที่ดินบริเวณนั้นอยู่ ซึ่งหน่วยงานที่ดูแลก็อนุญาต โดยการอนุญาตดังกล่าวรัฐจะใช้หลักคิดที่เรียกว่า “การกำหนดอาณาเขตดินแดน” (Territorialization) คือ เมื่อที่ดินเป็นทรัพย์สินอยู่ในการดูแลของรัฐตามกฎหมายกำหนด รัฐก็สามารถนำที่ดินไปทำอะไรก็ได้ โดยไม่พิจารณาว่าพื้นที่ต่างๆ มีชาวบ้านครอบครองอยู่ (ปรเมศวร์ กาแก้ว, 2555) โดยหลักคิดเรื่องสิทธิอีกแบบหนึ่งที่สืบทอดมาแต่เดิม คือสิทธิการถือครองที่เกิดจากการเข้ามา

ทำประโยชน์ ชาวบ้านจึงไม่ยอมรับอำนาจของรัฐที่เข้าไปขับไล่และลุกขึ้นมาต่อต้านจนนำไปสู่ความขัดแย้ง

กรณีดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนจากการที่มหาวิทยาลัยทักษิณต้องการขยายวิทยาเขตไปสู่พื้นที่ที่กว้างกว่าเดิม โดยต้องการที่ดินสาธารณะจำนวน 3,500 ไร่ ในเขตป่าพะยอม จังหวัดพัทลุงเป็นพื้นที่เป้าหมาย จึงได้ดำเนินการขออนุมัติใช้ที่ดินสาธารณะและขอขึ้นทะเบียนในที่ดินของรัฐจากกระทรวงมหาดไทย ผ่านทางผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งเมื่อทางจังหวัดได้สำรวจเบื้องต้นแล้วเห็นว่าเป็นสถานที่อันเหมาะสมจึงอนุญาตให้มหาวิทยาลัยใช้พื้นที่เพื่อดำเนินการก่อตั้งคณะวิชาต่างๆ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาการอุดมศึกษาในพื้นที่จังหวัด ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวถึงแม้ว่าตามเอกสารหลักฐานจะเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่รัฐเป็นผู้ดูแลและทางจังหวัดสามารถอนุญาตให้ใช้พื้นที่ได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้ถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อน และการถือครองของชาวบ้านก็ไม่ได้สืบทอดมาด้วยสิทธิของการทำกินหรือสืบทอดมาจากบรรพบุรุษตามสิทธิของชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ได้มีการซื้อขายสิทธิในการถือครองของชาวบ้านหลายๆ กลุ่มกันอย่างซับซ้อนเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกเปลี่ยนความหมายจากพื้นที่ทำกินกันดารให้เป็นพื้นที่ทำเลทองเพราะมีถนนสายสำคัญของภาคใต้ตัดผ่านคือถนนเพชรเกษม 41 (ถนนสายเอเชีย) ที่ดินจึงมีการซื้อขายในราคาแพง รวมทั้งมีผู้เข้าไปซื้อสิทธิครอบครองในที่ดินสาธารณะดังกล่าวด้วย เมื่อทางราชการอนุญาตให้ใช้พื้นที่ดังกล่าวสร้างมหาวิทยาลัยและดำเนินการขอที่ดินคืนจากชาวบ้านจึงนำไปสู่ความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง แม้ทางราชการจะยอมจ่ายชดเชยค่าผลอาสินและทรัพย์สิน แต่ก็ยังมีชาวบ้านบางส่วนเท่านั้นที่ยอมรับและบางส่วนถึงรับไปแล้วก็ยังคงอยู่ในพื้นที่ต่อไป แม้มหาวิทยาลัยจะสร้างอาคารต่างๆ และเปิดทำการสอนแล้ว แต่ว่าที่ดินส่วนอื่นมหาวิทยาลัยก็ยังไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ และทั้งสองฝ่ายต่างพยายามเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ตัวเอง โดยฝ่ายมหาวิทยาลัยพยายามที่จะนำที่ดินที่ได้รับอนุญาตมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด ในขณะที่ชาวบ้านก็พยายามรักษาที่ดินสาธารณะนี้ไม่ยอมให้มหาวิทยาลัยไปยึดที่ดินเพิ่มขึ้นอีก

นอกจากที่ดินที่เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยทักษิณจำนวน 3,500 ไร่แล้ว มหาวิทยาลัยยังต้องการพื้นที่ตำบลพนางตุง เขตควนขนุน จังหวัดพัทลุงเป็น

พื้นที่ส่วนขยายของมหาวิทยาลัย เรียกว่า “ที่ดินสาธารณะทุ่งสระ” อยู่ในพื้นที่บ้านท่าช้าง หมู่ 5 และบ้านไสกลิ่ง หมู่ 6 ตำบลพนาตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มีประชากรใช้ประโยชน์ในพื้นที่จำนวน 123 ครัวเรือน เดิมชาวบ้านประสบปัญหาการประกาศเขตที่ดินสาธารณะประโยชน์ทับซ้อนพื้นที่ชุมชนดั้งเดิม เมื่อ พ.ศ.2528 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศเขตสาธารณะประโยชน์ทับซ้อนพื้นที่ชาวบ้าน ต่อมา พ.ศ.2533 มหาวิทยาลัยทักษิณได้ขอใช้พื้นที่ 1,450 ไร่ เพื่อสร้างมหาวิทยาลัย แต่ในส่วนพลาถนด้านตะวันออกประมาณ 400-500 ไร่ ไม่ได้รับการอนุมัติให้ใช้เพราะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เหลือที่ใช้ได้ทางด้านฝั่งตะวันตกประมาณ 900 กว่าไร่ ซึ่งชาวบ้านเข้าใจว่าความเจริญจากสถานศึกษาจะเข้าสู่ชุมชน จึงยกที่นาส่วนหนึ่งให้ ต่อมาปีพ.ศ.2548 มหาวิทยาลัยได้สร้างอาคารโดยไม่รอกกระทรวงมหาดไทยอนุญาตให้ใช้พื้นที่ตามกฎหมาย และยังทำลายระบบชลประทานเพื่อกั้นแนวเขตมหาวิทยาลัย ทำให้น้ำท่วม รวมทั้งขาดน้ำทำนาและเลี้ยงสัตว์ ส่งผลให้ชาวบ้านเดือดร้อนจากการก่อสร้างของมหาวิทยาลัย อีกทั้งมหาวิทยาลัยไม่ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของชาวบ้านที่ได้เสียสละที่ดินเพื่อก่อสร้างมหาวิทยาลัยตั้งแต่แรกเริ่ม โดยลดฐานะจากวิทยาเขตและคณะเป็นเพียงวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชนเท่านั้น ต่อมาปีพ.ศ.2551 อำเภอควนขนุนแจ้งให้ชาวบ้านที่ครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระรื้อถอนทรัพย์สินพร้อมสิ่งปลูกสร้างออกจากที่ดินภายใน 90 วัน โดยมหาวิทยาลัยได้อ้างสิทธิในที่ดินตามมติคณะกรรมการกำกับการใช้ที่ดินของรัฐประจำจังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2551 ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ได้มีการประชุมและมีมติเอกฉันท์ให้มหาวิทยาลัยทักษิณใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระ ตำบลพนาตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อที่ประมาณ 635 ไร่ ทางฝั่งทิศตะวันตกของถนนสายทะเลน้อย-ลำปำ ตามที่จังหวัดเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2551

ทั้งนี้ชาวบ้านที่อาศัยบริเวณพื้นที่ตำบลพนาตุง เขตควนขนุน ได้รวมตัวกันเป็น “เครือข่ายรักษ์แผ่นดินทุ่งสระ” ตั้งแต่พ.ศ.2539 และได้เข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อคัดค้านและร้องเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งระดับอำเภอ จังหวัด รัฐบาลและองค์กรอิสระมาอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี พ.ศ. 2551 ชาวบ้านได้ยื่นเรื่องร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีมติในการประชุมครั้งที่ 12/2552 เมื่อวันที่

24 เมษายน 2552 ให้มหาวิทยาลัยยุติการก่อสร้างใดๆจนกว่าจะได้ดำเนินการขอใช้พื้นที่ให้ถูกต้องตามขั้นตอนกฎหมาย โดยเคารพต่อสิทธิชุมชนและสิทธิองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ และให้มหาวิทยาลัยดำเนินการก่อสร้างวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชนเฉพาะพื้นที่ที่มีการก่อสร้างไปแล้วเท่านั้น โดยให้เทศบาลนางตุ้งดูแลพื้นที่สาธารณประโยชน์ต่อไป หลังจากนั้นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2552 เทศบาลนางตุ้งได้มีหนังสือถึงผู้อำนวยการวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชนขอให้หยุดทำการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างจนกว่าจะมีข้อยุติ อย่างไรก็ตามมหาวิทยาลัยไม่ได้ดำเนินการตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและข้อเรียกร้องของเทศบาลนางตุ้ง ยังคงเดินหน้าก่อสร้างอาคารเพิ่มเติมพร้อมทั้งปักป้ายประกาศห้ามชาวบ้านเข้าไปทำกินในที่ดินดังกล่าว และฟ้องร้องดำเนินคดีกับชาวบ้านในข้อหาทำลายทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยจำนวน 2 คดี 22 ราย คดีแรกเมื่อปี พ.ศ. 2553 อยู่ในชั้นอัยการจำนวน 14 ราย และคดีที่สอง เมื่อปี พ.ศ. 2554 โดยอยู่ระหว่างการพิจารณาในชั้นศาลจำนวน 8 ราย

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จึงมีความน่าสนใจในการศึกษาว่าอะไรคือสาเหตุของความขัดแย้งในการใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งสระ และปัญหาในการจัดการความขัดแย้งเป็นอย่างไร จึงทำให้ความขัดแย้งดังกล่าวดำรงอยู่ยาวนานกว่า 18 ปีนับตั้งแต่ปีพ.ศ.2539 ซึ่งความขัดแย้งในกรณีที่ว่านี้อาจเกิดขึ้นในพื้นที่อื่นๆ トラบโดที่รัฐนำที่ดินที่รัฐดูแลไปใช้ประโยชน์โดยไม่สนใจสิทธิการถือครองการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนและใช้เป็นที่ทำกินอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้นจึงควรนำกรณีความขัดแย้งระหว่างมหาวิทยาลัยทักษิณกับชาวบ้านในที่ดินสาธารณะทุ่งสระที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายต่อสู้เพื่อขอคืนพื้นที่ทำกินมาศึกษาเพื่อจะได้เข้าใจความซับซ้อนของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพราะการเข้าใจสาเหตุของปัญหาอย่างลึกซึ้งรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาที่ใช้อยู่ซึ่งมีผลลัพธ์ทั้งเชิงบวกและลบจะช่วยให้สามารถหาแนวทางแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาจากการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ภูมิหลังของชุมชน: สภาพทั่วไปของตำบลนางตุ้ง

ตำบลนางตุ้งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมืองพัทลุง และอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอควนขนุน ซึ่งตำบลนางตุ้งเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

โดยเริ่มจากตำบลพนางตุง ตำบลทะเลน้อยได้เป็นส่วนหนึ่งของอำเภอกุตร ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองปากประ คือ บ้านมะกอกใต้ เมื่อปีพ.ศ.2442 และได้เปลี่ยนชื่อจากอำเภอกุตรเป็นอำเภอปากประ ต่อมาเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2442 ได้มีการเปลี่ยนชื่อในแขวงเมืองพัทลุง โดยเปลี่ยนจากอำเภอปากประเป็นอำเภอทะเลน้อย และแบ่งเขตการปกครองพื้นที่ใหม่ คือ ให้ปกครองตำบลตะเคียะ ตำบลหัวป่า ตำบลทะเลน้อย ตำบลบ้านพร้าวและตำบลลำโรง ในอำเภอหัวไทร เมืองนครศรีธรรมราช มารวมอยู่ในอำเภอทะเลน้อย พร้อมยกตำบลมะกอกเหนือ ตำบลมะกอกใต้ซึ่งเดิมขึ้นกับอำเภอปากประ ไปขึ้นกับอำเภอเมืองพัทลุง และเมื่อ พ.ศ.2455 ได้ย้ายที่ทำการอำเภอทะเลน้อยไปตั้งที่ตำบลพนางตุง ตรงข้ามกับวัดควนพนางตุงในปัจจุบัน แต่ยังเรียกว่าอำเภอทะเลน้อย ด้วยเหตุที่ว่าช้างป่าเข้าทำลายที่ทำการอำเภอเสียหายหมด เมื่อถึงปีพ.ศ.2460 กระทรวงมหาดไทยได้มีประกาศลงวันที่ 24 เมษายน 2460 ให้เปลี่ยนชื่ออำเภอทะเลน้อย เป็นอำเภอพนางตุง มีเขตการปกครองเหมือนอำเภอทะเลน้อย

ครั้นถึงปีพ.ศ. 2466 กระทรวงมหาดไทยมีประกาศลงวันที่ 10 กันยายน 2466 ให้ย้ายที่ว่าการอำเภอพนางตุงไปตั้งที่ตำบลควนขนุน และให้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอควนขนุน อันเนื่องมาจากราษฎรที่มาติดต่อกับอำเภอพนางตุง ตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างไกล ไม่สามารถมาเข้าเฝ้ากลับได้ ต้องนอนแรมระหว่างทาง มีอันตรายจากสัตว์ป่านานาชนิด และอีกประการหนึ่งเมื่อคำมีดักต้องขอพักอาศัยกับผู้อยู่ใกล้เส้นทาง ถึงแม้ว่าจะไม่รู้จักกันมาก่อนก็ตาม นอกจากนี้กลุ่มโจรปล้นสะดมอยู่เป็นประจำ ทำให้เกิดความหวาดระแวงว่าผู้ที่มาพักจะมาตีหรือมาร้าย จึงต้องย้ายที่ว่าการอำเภอมาอยู่ที่ส่วนกลาง และอำเภอพนางตุงก็เป็นเพียงตำบลหนึ่งในอำเภอควนขนุน จนถึงปัจจุบันนี้มีคำบอกเล่าจากปราชญ์ชาวบ้านที่กล่าวว่าลักษณะควนวางเป็นแนวยาวเหมือนกำแพงขวางกันจึงได้ชื่อว่า “พนางตุง” มาจากคำว่า “พนัง” ซึ่งแปลว่าที่กั้น ดังนั้นพนางตุงจึงหมายถึง “ควนที่กั้นระหว่างพื้นที่ด้านตะวันออกและด้านตะวันตกของตำบล”

ต่อมาเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2539 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลพนางตุง ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยครอบคลุมพื้นที่ 65 ตารางกิโลเมตร และปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลพนางตุงได้ยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบล

พนาท่งเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2551 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องการจัดตั้งเทศบาลตำบลพนาท่ง

เมื่อพิจารณาจากที่ตั้งอาณาเขต เทศบาลพนาท่งตั้งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 32 กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอควนขนุนไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 14 กิโลเมตรตามถนนสายควนขนุน - ทะเลน้อย เทศบาลตำบลพนาท่งมีพื้นที่ประมาณ 40,625 ไร่ มีหมู่บ้านจำนวน 13 หมู่บ้าน และมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จดตำบลทะเลน้อยและตำบลแหลมโดนด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ จดตำบลลำปำและตำบลชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก จด ทะเลสาบสงขลาและตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ทิศตะวันตก จดตำบลบ้านสวน ตำบลบันต อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

เมื่อพิจารณาลักษณะภูมิประเทศพบว่าชุมชนพนาท่งมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบร้อยละ 50 มีลักษณะเป็นที่ราบสูงทางด้านตะวันตกแล้วค่อยลาดต่ำไปทางทะเลน้อย ซึ่งกลายเป็นที่ราบลุ่มและป่าเลน มีแม่น้ำไหลผ่านทางด้านตะวันตกไปบรรจบกับทะเลสาบสงขลา และมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ คลองปากประ พื้นที่รับน้ำหมู่ที่ 4 และ 5 คลองควน พื้นที่รับน้ำหมู่ที่ 8 คลองทะเลน้อย พื้นที่รับน้ำหมู่ที่ 1 2 4 และ 13 คลองปากคลองเก่า พื้นที่รับน้ำหมู่ที่ 9

ภูมิอากาศโดยทั่วไปในภาคใต้มี 2 ฤดู คือ ฤดูฝนกับฤดูร้อน ฝนจะเริ่มตกราวเดือนสิงหาคม แต่ฤดูฝนจะเริ่มในเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์ ส่วนที่เหลือจะเป็นฤดูร้อน มีฝนตกบ้างประปราย เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมบกและลมทะเล จึงทำให้อากาศในเขตทะเลน้อยเย็นสบายตลอดปี จึงเป็นพื้นที่เหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง และบริการด้านการท่องเที่ยว โดยมีสถานที่ท่องเที่ยว คือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สวนพฤกษศาสตร์ซึ่งได้รับการประกาศเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2518 ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นลำดับที่ 110 ซึ่งพันธกรณีของอนุสัญญาดังกล่าวมีผลบังคับเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ.2541 โดยเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำควนขันเลียน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า

ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar site) แห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งเป็นไปตามพันธกรณีอนุสัญญาฯ ทะเลน้อย จึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของภาคใต้ สิ่งก่อสร้างมีเพิ่มขึ้น มีศาลาพักผ่อนรับรองและพระตำหนัก เนื่องจากทะเลน้อยอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบล พนางตุ้งร้อยละ 50 และอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลทะเลน้อยร้อยละ 50 โดยมีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 17,500 ไร่ หรือ 28 ตารางกิโลเมตร และมีทะเลสาบ อยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 2 บางส่วน

บางส่วนของพื้นที่ดังกล่าวคาบเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทางมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา (ต่อมาคือมหาวิทยาลัยทักษิณ) ได้ขอใช้ ซึ่งเรียกว่าที่ดิน สาธารณประโยชน์ทุ่งสระ มีเนื้อที่ประมาณ 16,000 ไร่และเนื้อที่รกร้างว่างเปล่า ประมาณ 3,000 ไร่ ตำบลพนางตุ้ง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2533 เพื่อดำเนินโครงการก่อสร้างมหาวิทยาลัย แต่สำนัก นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมได้แจ้งมติคณะกรรมการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบ สงขลาเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2537 คัดค้านโครงการขอใช้ที่ดินดังกล่าวเกรงว่า จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงให้ชะลอโครงการไว้ ก่อน ต่อมาจังหวัดพัทลุงจึงได้แจ้งมหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2537 ว่าได้จัดหาพื้นที่แห่งใหม่มีเนื้อที่ไม่ต่ำกว่า 1,500 ไร่ บริเวณบ้านโกล้งและ บ้านท่าช้าง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการดำเนินโครงการก่อสร้างมหาวิทยาลัย และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อันเป็นพื้นที่กรณีพิพาทระหว่างมหาวิทยาลัย ทักษิณและชาวบ้านในชุมชนดังกล่าวในเวลาต่อมา

บทวิเคราะห์สาเหตุของความขัดแย้ง

ในการวิเคราะห์สาเหตุความขัดแย้งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบ การวิเคราะห์ของ Moor (1986) และ Galtung (1996) ซึ่งพิจารณาสาเหตุของความ ขัดแย้งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้าง ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ด้านความ สัมพันธ์ ด้านผลประโยชน์และด้านค่านิยม โดยขอเสนอรายละเอียดการวิเคราะห์ สาเหตุของความขัดแย้ง ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างการบริหารจัดการที่ดินสาธารณประโยชน์

หากพิจารณาในด้านโครงสร้างการบริหารจัดการที่ดินสาธารณประโยชน์ จะเห็นว่าหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการ คือ หน่วยงานภาครัฐ

ทั้งในระดับภูมิภาค ได้แก่ อำเภอควนขนุนและผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ตลอดจนกำนันและผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ และหน่วยงานที่สังกัดการบริหารราชการส่วนกลาง ได้แก่ สำนักงานที่ดินจังหวัดพัทลุง สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดพัทลุง ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ต่างมีอำนาจหน้าที่ที่มีกฎหมายและนโยบายทั้งระดับประเทศและระดับองค์กรเป็นฐานอำนาจในการดำเนินการตัดสินใจและดำเนินการต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรที่ดินสาธารณะประโยชน์ตามกรอบภาระหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลพนาสูง ในพื้นที่เห็นได้จากระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการถอนสภาพการจัดขึ้นทะเบียนและการหาประโยชน์ในที่ดินของรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.2550 ที่กำหนดให้จังหวัดเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบว่าที่ดินดังกล่าวได้ถูกถอนสภาพตามกฎหมายอื่นแล้วหรือไม่ หากยังมีได้ถูกเพิกถอนสภาพให้ดำเนินการโดยให้ผู้ขอประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อขอความเห็นจากที่ประชุมสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและจัดให้ราษฎรผู้เคยใช้ประโยชน์แสดงความคิดเห็น

อย่างไรก็ตามแม้จะมีกฎระเบียบที่รองรับกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของราษฎรผู้เคยใช้ประโยชน์ แต่ในความเป็นจริงแล้วกระบวนการขั้นตอนนี้กลับถูกละเลยไป ท่ามกลางเสียงคัดค้านของชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับความเดือดร้อนจากโครงการก่อสร้างวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชนซึ่งไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและไม่ได้มีการขอมติจากชาวบ้านในการดำเนินโครงการ อีกทั้งเทศบาลตำบลพนาสูงซึ่งเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นได้มีความเห็นจากที่ประชุมสภาเทศบาลตำบลแล้วในการขอคืนพื้นที่และให้ยุติการก่อสร้างแต่ท้ายที่สุดมหาวิทยาลัยทักษิณก็ไม่ดำเนินการตามมติและเสียงคัดค้านดังกล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการผลักดันโครงการในฐานะหน่วยงานภาครัฐที่ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ สะท้อนให้เห็นนโยบายการพัฒนาของรัฐที่ได้กำหนดรูปแบบมาจากส่วนกลางและนำมาปฏิบัติในพื้นที่ จึงเป็นการตัดสินใจตามแนวนโยบายที่กำหนดไว้แบบบนลงล่าง ก่อให้เกิดความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรที่ดินระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับชาวบ้าน

ภายใต้เงื่อนไขที่อำนาจไม่มีความเท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งภาครัฐผูกขาดอำนาจการตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่ประชาชนถูกกีดกันหรือถูกจำกัดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร เนื่องมาจากการครอบครอง

สิ่งที่เป็นที่มาของอำนาจที่ไม่เท่ากัน หน่วยที่มีอำนาจมากกว่า ในที่นี้คือหน่วยงาน ภาครัฐย่อมสามารถดำเนินการในแนวทางที่ฝ่ายตนต้องการหรือสามารถมีอิทธิพลเหนือหน่วยงานอื่นๆ ที่มีอำนาจน้อยกว่า ดังที่ Dahrendorf (1959:143) กล่าวว่า ความขัดแย้งขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางอำนาจ เนื่องจากสังคมประกอบไปด้วยกลุ่มต่างๆ มากมาย แต่ละกลุ่มจะมีความไม่เท่าเทียมกันในด้านสิทธิอำนาจ (Inequality of authority) โดยผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า (Domination) จะมีสิทธิอำนาจในการสั่งการ ออกกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อบังคับผู้ที่อยู่ใต้อำนาจ (Subjection) ทำให้มีกลุ่มที่ได้ประโยชน์และเสียผลประโยชน์ ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวนี้จึงทำให้เกิดความขัดแย้งจากการต่อต้านและคัดค้านของกลุ่มชาวบ้าน โดยตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ ในนาม “เครือข่ายรักษ์แผ่นดินทุ่งสระ” ได้พยายามเคลื่อนไหวและระดมพลังจากกลุ่มประชาสังคมอื่นๆ เช่น ขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจังหวัดพัทลุง เป็นต้น ในการสร้างอำนาจต่อรองกับภาครัฐเพื่อเข้าถึงสิทธิความเป็นเจ้าของหรือการกระจายทรัพยากรที่ดิน จากโครงสร้างการบริหารจัดการที่ดินดังกล่าวนี้ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่การเผชิญหน้าของหน่วยงานภาครัฐกับกลุ่มชาวบ้านบ้านโกล้งและท่าช้าง ตำบลพนาตุง

2. ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่าง

ความแตกต่างในการรับรู้ที่ไม่เหมือนกันหรือการรับรู้ในการกระทำที่มีเป้าหมายไปด้วยกันไม่ได้เป็นผลให้เกิดความขัดแย้ง รวมทั้งการรับรู้ที่บิดเบือน (Distorted perceptions) หรือ การรับรู้ที่แตกต่าง (Different perceptions) สามารถทำให้เกิดความขัดแย้งได้ (Overton and Newman, 1982:218)

จากการศึกษาพบว่าความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวบ้านกับมหาวิทยาลัยทักษิณเกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน กล่าวคือ มหาวิทยาลัยทักษิณรับรู้ความมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยที่จะใช้ประโยชน์ในพื้นที่ตำบลพนาตุง ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์แต่อย่างใด เป็นแต่เพียงการเปลี่ยนแปลงบริบทให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เท่านั้น ดังที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยทักษิณกล่าวว่า “ทางมหาวิทยาลัยเราไม่ได้ทำผิดวัตถุประสงค์ เพราะเราเป็นหน่วยงานการศึกษา ทำหน้าที่เรื่องการเรียนการสอน ทำเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เนื่องจากพื้นที่พนาตุงมันเป็นพื้นที่ส่วนขยายของมหาวิทยาลัย เราต้องการที่

จะขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งไม่ได้หมายความว่าต้องมียุทธศาสตร์เพียงอย่างเดียว” (ปิยวรรณ อ้วนตรงตัน, 22 พฤษภาคม 2556) ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านรับรู้ข้อมูลว่าการเข้ามาใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระเพื่อก่อสร้างมหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง โดยมีนักศึกษาเข้ามาเรียนในพื้นที่ เป็นการสร้างความเจริญให้กับชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีงานทำและประกอบอาชีพต่างๆ ได้ เช่น ค้าขาย กิจการหอพักนักศึกษา เป็นต้น แต่เมื่อมารู้ข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าการก่อสร้างของมหาวิทยาลัยทักษิณได้เปลี่ยนแปลงจากวิทยาเขตเป็นวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน อีกทั้งสภาพความเป็นจริงก็ไม่ปรากฏว่ามีนักศึกษาเข้ามาเรียนในพื้นที่เลยนับตั้งแต่ปีพ.ศ.2548-2557 ดังที่ชาวบ้านบ้านไสกลิ้ง กล่าวว่า “เขามาลอกเอาที่ดินของเรา ไม่มีนักศึกษามาเรียนเลย เราจึงคัดค้านไม่ให้เขามาเอาที่ดินที่นี้ไปหาผลประโยชน์จากการสร้างอาศรมที่พัก”

จากฐานข้อมูลที่แตกต่างกันดังกล่าว จึงทำให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาต่อต้านการเข้ามาใช้ประโยชน์ที่ดินทุ่งสระของมหาวิทยาลัยทักษิณอย่างรุนแรง นอกจากนี้มีข้อสังเกตว่าการกล่าวอ้างข้อมูลของมหาวิทยาลัยทักษิณเป็นการบิดเบือนวัตถุประสงค์ในการขอใช้ที่ดิน โดยอ้างความชอบธรรมของการเป็นหน่วยงานทางการศึกษาในลักษณะที่ว่าไม่ว่าจะนำที่ดินไปใช้ทำประโยชน์อย่างไรก็ล้วนแล้วแต่เป็นไปเพื่อการศึกษาโดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ จึงพยายามใช้ข้อมูลดังกล่าวเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าครอบครองและแย่งชิงทรัพยากรที่ดินเพื่อดำเนินโครงการก่อสร้างวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน

3. ด้านความสัมพันธ์ของรัฐกับชุมชนในกระบวนการพัฒนา

จากสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหน่วยงานรัฐล้วนอ้างถึงภาระหน้าที่ที่ต้องพัฒนาและดูแลคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยประสานงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง หากมองในบริบทกระบวนการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ จะเห็นได้ว่าหน่วยงานภาครัฐอยู่ในฐานะเหนือกว่าชุมชนอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นอำนาจ ทรัพยากร กฎระเบียบข้อบังคับที่ให้ความชอบธรรมในการดำเนินการต่างๆ ทำให้ความสัมพันธ์ของภาครัฐกับชุมชนจึงอยู่บนฐานของความไม่เท่าเทียมกันโดยเฉพาะการกำหนดเป้าหมายและแนวทางพัฒนา ซึ่งในภาพรวมแล้วภาครัฐจะเป็นตัวตั้งในการดำเนินการ ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนเมื่อนำมาขับเคลื่อนในพื้นที่

การที่ภาครัฐเข้าไปครอบครองทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะกรณีนี้คือที่ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตหล่อเลี้ยงชุมชนมาอย่างยาวนาน อำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งหมดจึงอยู่ในอำนาจรัฐ แม้ว่าชุมชนจะอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของทรัพยากรบนฐานของสิทธิชุมชน แต่ก็ไม่สามารถทัดทานอำนาจรัฐได้ เนื่องจากรัฐอ้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจตัดสินใจที่จะใช้ทรัพยากรเพื่อความเจริญของประเทศและชุมชน ในขณะที่ชุมชนต้องเป็นเพียงฝ่ายตั้งรับกับผลที่เกิดขึ้นจากการบริหารการพัฒนาของรัฐเท่านั้น ดังนั้นกลุ่มชาวบ้านซึ่งไม่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการของมหาวิทยาลัยทักษิณจึงลุกขึ้นมาคัดค้านและปกป้องสิทธิในที่ดินของตนเองเพื่อต่อรองกับภาครัฐตามกฎหมายที่เปิดโอกาสให้เคลื่อนไหวเพื่อแสดงถึงควมมีตัวตนของชุมชนว่าเป็นผู้ที่สูญเสียผลประโยชน์จากการเข้าครอบครองทรัพยากรของหน่วยงานรัฐที่ไม่เป็นธรรมจนนำไปสู่ความขัดแย้งในพื้นที่ ดังที่ชาวบ้านบ้านไสกลิ้งกล่าวว่า “ยังมีความหวังว่าจะไม่เสียที่ดินไป เพราะหลายๆ หน่วยงานเขารู้ มีข่าวลือบ้าง ทำให้หน่วยงานต่างๆ รู้ถึงความขัดแย้งของชาวบ้าน ในเมื่อมหาวิทยาลัยออกนอกกรอบไปแล้ว มันจะมาเอาที่ทำกินชาวบ้านเปล่าๆ” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 กรกฎาคม 2556)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แตกต่างกันระหว่างมหาวิทยาลัยทักษิณกับกลุ่มชาวบ้านบ้านไสกลิ้งและท่าช้าง ตำบลพนางตุง ซึ่งเป็นที่มาของความขัดแย้งจากการที่แต่ละกลุ่มมีฐานอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกัน นำไปสู่การได้เปรียบและเสียเปรียบของกลุ่มต่างๆ โดยมหาวิทยาลัยทักษิณใช้อำนาจทางกฎหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมในการครอบครองที่ดินจากมติของคณะกรรมการกำกับการใช้ที่ดินของรัฐประจำจังหวัดพัทลุงที่ให้มหาวิทยาลัยทักษิณใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ “ทุ่งสระ” ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อที่ประมาณ 635 ไร่ ซึ่งชุมชนมองว่าไม่เป็นธรรม เนื่องจากการดำเนินโครงการดังกล่าวทำให้ชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่ต้องเดือดร้อนจากการสูญเสียที่ดินทำกิน

4. ด้านผลประโยชน์

จากการศึกษาพบว่าแต่ละกลุ่มจะมีผลประโยชน์หรืออ้างผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน โดยยึดประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นหลักว่ามีความสำคัญกว่ากลุ่มอื่นเสมอ ถึงแม้ว่ากระบวนการและวิธีการในการเข้าไปใช้ประโยชน์จะ

ส่งผลกระทบต่อกลุ่มอื่นก็ตาม เพียงแต่ให้กลุ่มตนได้รับผลประโยชน์ก็พอ ในกรณีนี้ ภาครัฐมักจะกล่าวอ้างว่าดำเนินโครงการเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวมในการขยายพื้นที่ทางการศึกษาในจังหวัดพัทลุง ในขณะที่ชุมชนมีวิถีการมองที่สวนทางกับรัฐ กล่าวคือ ชุมชนเห็นว่าที่พวกเขาดำรงชีวิตอยู่ได้ในปัจจุบันเพราะทรัพยากรที่เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต ที่ดินเป็นแหล่งทำกินของชาวบ้านและตกทอดไปยังลูกหลาน ในเมื่อมหาวิทยาลัยทักษิณใช้พื้นที่ที่เกิความจำเป็นเนื่องจากมีวิทยาเขตอยู่ที่อำเภอป่าพะยอมแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมองว่าโครงการดังกล่าวไม่ใช่ความต้องการของคนในชุมชนแต่เป็นความต้องการของหน่วยงานรัฐ ดังที่ ชาวบ้านบ้านโกลั้ง กล่าวว่า “ที่จริงอาคารชั่วคราวถ้าเราทำลายก็ได้เขาได้บ สส. มาสร้าง พวกขี้ยามางัดประตูหน้าต่างไปเพราะปล่อยทิ้งร้าง แล้วไปสร้างที่ป่าพะยอม พอกลับมาที่ทะเลาะกับชาวบ้าน เขาไม่ทิ้งแน่เพราะมีอาคารชุดใหม่ถือว่าเป็นแหล่งทำมาหากิน มีที่พัก ที่ประชุมเหมือน รีสอร์ท ใครมาพักก็มีรายได้ ถามว่ามันเอื้ออะไรต่อชุมชน สิ่งที่ทำให้พื้นที่เรามีอะไรบ้าง” (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 18 กรกฎาคม 2556) ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นผู้สูญเสียผลประโยชน์ การลุกขึ้นมาเรียกร้องจึงเป็นการเรียกหาความเป็นธรรมและปกป้องผลประโยชน์ของตน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าโครงการของมหาวิทยาลัยทักษิณในการเข้าใช้พื้นที่ตำบลนางตงไม่ได้ให้ความสำคัญต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน ผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ เนื่องจากหน่วยงานรัฐได้ประโยชน์จากที่ดิน ในขณะที่ชาวบ้านต้องประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยใช้ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เมื่อฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์ อีกฝ่ายหนึ่งก็สูญเสียประโยชน์ ทั้งมหาวิทยาลัยทักษิณและกลุ่มชาวบ้านจึงพยายามแสวงหาและปกป้องผลประโยชน์ของตน คือ ต่างฝ่ายต่างแย่งชิงทรัพยากรที่ดินและครอบครองทรัพยากรอันเป็นประโยชน์ส่วนตนไว้ ความสัมพันธ์ที่มีความขัดแย้งในผลประโยชน์ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญอย่างหนึ่งที่นำมาสู่ความขัดแย้งที่เผชิญหน้ากันระหว่างหน่วยงานรัฐกับชุมชน

5. ค่านิยมความเห็นที่แตกต่างกัน

ค่านิยมของรัฐกับชุมชนที่แตกต่างกันเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวบ้านชุมชนบ้านโกลั้งและบ้านท่าช้างกับมหาวิทยาลัยทักษิณ จากการศึกษาในพื้นที่พบว่ามีมุมมองของชาวบ้าน

ด้านที่ดินที่ชาวบ้านทำมาหากินนั้นมีมาตั้งแต่สมัยปู่ย่า ที่ดินจึงเป็นสิทธิ์ชอบธรรมที่คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกัน แสดงให้เห็นค่านิยมที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิตของชาวบ้าน กล่าวคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเพื่อการทำนาและเลี้ยงสัตว์ ทั้งการทำนาปีและนาปรัง ที่ดินจึงเป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการใช้และรับผิดชอบดูแลรักษา จนกระทั่งมหาวิทยาลัยทักษิณมาขุดลอกคูคลองขึ้นใหม่ ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วม ไม่สามารถทำนาได้เช่นเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเห็นว่าโครงการของมหาวิทยาลัยทักษิณได้สร้างความเดือดร้อนและส่งผลกระทบต่อชาวบ้านโดยตรง ในขณะที่มหาวิทยาลัยทักษิณก็เช่นเดียวกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่ให้คุณค่าหรือมีค่านิยมกับการพัฒนาที่มุ่งเน้นแนวคิดแบบการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ในที่นี้คือการสร้างความเจริญให้กับพื้นที่ในฐานะหน่วยงานด้านการศึกษา และมองว่าที่ดินเป็น “ปัจจัยการผลิต” อย่างหนึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์จากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวิชาการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไปตามเป้าหมายของวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชน รวมทั้งมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวิชาการ

บทสรุป

กล่าวโดยสรุปโครงสร้างอำนาจในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรที่ดินที่ไม่เท่าเทียมกันของภาครัฐและชุมชนชาวบ้าน ทำให้ฝ่ายรัฐที่มีความได้เปรียบทางทรัพยากร เช่น งบประมาณ เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารและอำนาจตามกฎหมาย เป็นต้น สามารถเป็นตัวตั้งและริเริ่มในการจัดการทรัพยากรที่ดินเพื่อประโยชน์ตามฐานคิดและค่านิยมของภาครัฐ โดยมองชุมชนชาวบ้านในฐานะ “ผู้เสียสละ” เพื่อการพัฒนาในภาพของสังคมส่วนร่วม จากการที่ชุมชนเป็นผู้ด้อยกว่าทั้งในด้านสิทธิอำนาจต่างๆและในฐานะ “ผู้ตั้งรับ” การพัฒนาจากภาครัฐซึ่งมุ่งเน้นการรวมศูนย์อำนาจควบคุมการจัดการทรัพยากรที่ดิน จึงเป็นการจำกัดและลดทอนศักยภาพในการจัดการทรัพยากรที่ดินของชุมชน เมื่อเป็นเช่นนี้ชุมชนที่ตระหนักและรับรู้ถึงผลที่เกิดขึ้นจึงออกมาเรียกร้องและต่อสู้จนนำไปสู่ปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบของความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน แม้จะอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าเกือบทุกด้าน แต่ภายใต้บรรยากาศการเมืองที่เปิดกว้างก็ได้ช่วยกระตุ้นความตื่นตัวของภาคประชาชนที่จะเข้ามาต่อรองกับภาครัฐได้มากขึ้น โดยที่แต่ละฝ่ายในฐานะ

ผู้กระทำการอาจตอบโต้ต่อรองกันเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ แบบแผนการกระจายทรัพยากรที่ต่างยึดถืออยู่ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดผลที่ยอมรับร่วมกันได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ แนวทางที่เหมาะสมในการคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ คือ การนำโครงการของรัฐไปปฏิบัติโดยอาศัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของคนในชุมชน และการใช้คณะบุคคลที่มีความเป็นกลางจากหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมในการกระบวนแก้ไข ปัญหา

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการพบว่าทฤษฎีขบวนการทางสังคมแบบใหม่สามารถนำมาใช้ในการอุดช่องโหว่การเมืองแบบกลุ่มผลประโยชน์ที่อธิบายการเกิดและการพัฒนาขบวนการทางสังคมด้วยเงื่อนไขด้าน “องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม” กระบวนการระดมทรัพยากรและยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นได้ทั้งองค์กรแบบทางการ เช่น สมาคม จนถึงองค์กรแบบไม่เป็นทางการ อาจถูกควบคุมโดยองค์กรแบบทางการ บุคคลหรือกลุ่ม เพราะจะเข้ามาทำหน้าที่ในการรวบรวม “ทรัพยากร” ซึ่งได้แก่ เงิน แรงงาน ข้อมูล เป็นต้น และสร้างกิจกรรมในการระดมทรัพยากรที่ระดมผู้คนที่ไม่ได้สังกัดอยู่ในกลุ่ม/องค์กรที่เป็นทางการ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมให้มาสนับสนุนข้อเรียกร้อง อย่างไรก็ตามต้องพิจารณาถึงบริบททางการเมืองขณะนั้นด้วยว่าเปิดกว้างเพียงใดและกลุ่มผลประโยชน์และขบวนการทางสังคมมีความตื่นตัวในการเข้าร่วมมากน้อยเพียงใดด้วย

3. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไปคือควรศึกษาความขัดแย้งในการใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งสระอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษา อาทิ ควรศึกษาบทบาทขององค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนข้อเรียกร้องและการเคลื่อนไหวของชาวบ้านว่าใช้กระบวนการและยุทธวิธีใด ควรศึกษาแนวทางที่ทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมของชุมชน กลุ่ม องค์กร หน่วยงานต่างๆ ในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการทรัพยากรที่ดินสาธารณะประโยชน์ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ฟื้นฟู ควบคู่กันไป เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ชาวบ้านท่าช้าง ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์,
18 กรกฎาคม 2556.
- ชาวบ้านไสกลิ้ง ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. สัมภาษณ์,
19 กรกฎาคม 2556.
- ปรเมศวร์ กาแก้ว. (2555). กล่าวถึงความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการขยายพื้นที่
กรณีการเกิดขึ้นของ ม.ทักษิณ พัทลุง. *ประชาไท บล็อกกาซีน*. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา www.blogazine.in.th./blogs/poramate/post/3524 [2555,
กรกฎาคม 19].
- ปิยวรรณ อ้วนตรงตัน. (2556). ขอคืนพื้นที่ ม. ทักษิณ เมื่อสิทธิการทำกินปะทะ
ประโยชน์ทางการศึกษา. *ประชาไท*. (ออนไลน์). ค้นเมื่อ 22 พฤษภาคม
2556, จาก www.prachatai.com
- Dahrendorf, R. (1959). *Class and class conflict in industrial society*.
Stanford, CA: Stanford University Press.
- Galtung, J. (1996). *Peace by peaceful means: Peace and conflict,
development and civilization*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Moore, C. (1986). *The Mediation process: practical strategies for resolving
conflict*. (Vanchai Vatanasapt et al. Trans). Khon Kaen: The
Mediation process: practical strategies for resolving conflict.
Institute for Dispute Resolution, Khon Kaen University, Thailand.
- Overton, W. F. and Newman, J. L. (1982). Cognitive development:
A competence-activation/utilization approach. In *Review of
Human Development*, ed. T.M. Field et al, pp.217-241. New York:
Wiley.